

37

ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI 2. CİLT

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

37.
ARAŞTIRMA SONUÇLARI
TOPLANTISI
2. CİLT

17-21 HAZİRAN 2019
DİYARBAKIR

KONYA İLİ KARATAY VE ÇUMRA İLÇELERİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI PROJESİ 2018 YILI SONUÇLARI

Michele MASSA*
Christoph BACHHUBER
Fatma ŞAHİN
Deniz SARI
Hüseyin ERPEHLİVAN
Yusuf TUNA

GİRİŞ

Disiplinler arası ve çok ölçekli bir araştırma projesi olan Konya Bölgesel Arkeolojik Yüzey Araştırması Projesi (KRASP), 2016 yılında hayata geçirilmiştir¹. Projenin ana amacı, yeni bir yüzey araştırması projesini, yayımlanmış yüzey araştırması, kazı ve paleoçevresel veri kümeleriyle bir araya getirerek Holosen'in başından Demir Çağı'nın sonuna kadar Konya Ovası'nın tarihöncesi ve erken tarihi dönemlerinin arkeolojisine bütüncül bir yaklaşım sağlamaktır. KRASP, bilhassa Neolitikleşme, şehirleşme, devlet oluşumu ve emperyalizasyon gibi bölgedeki uzun vadeli sosyopolitik süreçlere daha ayrıntılı bir anlayış sağlamayı ve bunları, daha kapsamlı arkeolojik ve çevresel bağlamları içinde bütünleştirmeyi amaçlamaktadır (krş. Massa ve diğerleri 2019a). Bu raporun da başlıca odağı olan KRASP'ın arazi çalışması kısmı,

* Dr. Michele MASSA, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Atatürk Bulvarı 154, 06690 Çankaya, Ankara/TÜRKİYE m.mass@ucl.ac.uk.

Dr. Öğr.Üyesi Christoph BACHHUBER, Oxford University, St. John's College, St Giles, Oxford OX1 3JP, İNGİLTERE, christoph.bachhuber@orinst.ox.ac.uk.

Dr. Öğr.Üyesi Fatma ŞAHİN, Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, Balcalı, Sarıçam-Adana/TÜRKİYE, fatmasahin@cu.edu.tr.

Dr. Öğr.Üyesi Deniz SARI, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Gülümbe Kampüsü, 11230 Bilecik –TÜRKİYE, deniz.sari@bilecik.edu.tr.

Dr. Öğr.Üyesi Hüseyin ERPEHLİVAN, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Gülümbe Kampüsü, 11230 Bilecik –TÜRKİYE, huseyin.erpehlivan@bilecik.edu.tr
Yusuf TUNA, Hacettepe Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, yusuftuna65@gmail.com.

¹ KRASP, Michele Massa (Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü) ve Christoph Bachhuber (Oxford Üniversitesi) tarafından Fatma Şahin (Çukurova Üniversitesi) ile iş birliği içinde yönetilmektedir. Arazi çalışması 4 Haziran-6 Temmuz 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

2017 yılında Konya Ovası'nın doğu bölümünde yer alan Çumra ve Karatay ilçelerinde yüzey araştırmasıyla başlamıştır. 2017 ve 2018 arazi çalışması sezonlarında daha önceki çalışmalar sırasında çoğunlukla ihmal edilen, araştırma alanının (bozkır ve dağlık alanları, aşağıya bakınız) 'marjinal' peyzajlarının incelenmesine öncelik verilmiştir (Harita: 1).

KRASP'ın çoğu arazi çalışması yöntemlerine, Douglas Baird tarafından KRASP'ın araştırma alanının hemen batı bitişiğinde bulunan bölgede gerçekleştirilen Konya Survey Project (bkz. Baird 1996) öncülük etmiştir. Mümkün olduğunca çok sayıda farklı buluntu yeri tipinin belirlenebilmesi için pek çok farklı yüzey araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bahsi geçen stratejiler, uydu görüntüsü analizi, Sayısal Yükseklik Modelleri ve topoğrafik haritalar; araba ile yapılan yüzey araştırması, yürüyerek yapılan yüzey araştırması, kanallar boyunca yürüyerek yapılan araştırma ve yerel halkın sağladığı bilgilerden oluşmaktadır (genel bir değerlendirme için bkz. Massa ve diğerleri 2019a). 2018 sezonunda 41 buluntu yeri ziyaret edilmiştir (harita 2, tablo 1). Böylece KRASP'ın incelediği ve %56'sı ilk kez ziyaret edilen buluntu yerlerinin sayısı, 98'e yükselmiştir. Raporun ilerleyen bölümlerinde KRASP'ın 2018 sezonunun ilk sonuçları ve bunların, Konya Ovası'nın arkeolojik tarihi için öneminden bahsedilecektir.

ERKEN TARIM TOPLULUKLARI

Erken Holosen için arkeolojik kanıtların, özellikle Çarşamba-May Delta kompleksinde, doğal ve insan kaynaklı etkenler nedeniyle nadiren temsil edildiği düşünülmektedir. Bu bölgede 2-3 m. kalınlığa ulaşan alüvyal sedimentasyon küçük ve görece düz olan höyükleri örtmüş olmalıdır (Boyer ve diğerleri 2006). Bunların yanı sıra Türkmen-Karahöyük, Seyithan Höyük ve Karhane Höyük (ayrıca bkz. Baird 2002, 2006) gibi büyük oranda iskan devamlılığı gösteren bir çok daimî yerleşimin , erken dönem tabakaları daha kalın ve geniş olan Tunç ve Demir Çağı tabakaları tarafından örtülmüş olmalıdır. Bundan dolayı birden fazla dönemde iskân görmüş buluntu yerlerinde, Erken Holosen'i tanımlayıcı taş alet ve çanak çömlek genel olarak az sayıdadır ve bu buluntuların tanımlanması güçtür.

Buna karşın KRASP'ın 2017 ve 2018 sezonlarında, kayda değer miktarda Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem buluntu yeri tespit edilmiştir. Bu buluntu yerleri, hem Boncuklu ve Pınarbaşı'yla çağdaş olan Erken Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem hem de Can Hasan III, Çatalhöyük XII öncesi ve Suber-

de'yle çağdaş olan Geç Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem buluntu grupları vermişlerdir. Bunlardan, toplamda birkaç yüz tane tanımlayıcı taş alet veren Akarca kaya sığınağı (Massa ve diğerleri 2019b) ve Beşağıl, KRASP çalışma alanı içindeki en önemli buluntu yerleridir. 2018 yılında bulunan ve bir açık hava konaklama yeri olan Beşağıl, Can Hasan III ve Çatalhöyük XII öncesi ile yakın benzerlikler göstermektedir (Massa ve diğerleri 2019a, 2019b). Bahsi geçen büyük buluntu gruplarına ek olarak Tunç-Demir Çağı höyükleri olan Büyük Aşlama Höyük, Göktömek Höyük, Ali Höyük, Göçü Höyük ve Kuruhöyük gibi yerleşimlerden de birbirinden bağımsız, çok sayıda Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem taş alet buluntuları ele geçmiştir (Massa ve diğerleri 2019b). Çarşamba-May Deltası içinde gerçekleştirilen daha önceki yüzey araştırmalarında höyüklerden ele geçen birçok tekil buluntu da Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem varlığını göstermektedir (Bahar ve Koçak 2004; Baird 2006, 2010). Toplamda Pınarbaşı ve Akarca'da bulunan iki kaya sığınağı ve Beşağıl'daki açık hava konak yerine ek olarak, bölgede Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem buluntuları veren en az 12 höyük bilinmektedir. Eğer höyüklerin esasen yerleşik toplulukların bir ürünü olduğu dikkate alınırsa, bu buluntular Boncuklu ve Çatalhöyük XII öncesiyle çağdaş ve olasılıkla bozkırda ve dağlık alanlarda yaşayan avcı-toplayıcı gruplarla eş zamanlı olarak var olmuş küçük (tarım yapan?) köylerin varlığına işaret ediyor olabilir gibi görünmektedirler.

Çanak Çömlekli Neolitik Dönem için, KRASP'ın çalışma alanında ana Doğu Çatalhöyük silsilesiyle çağdaş bir tabakaya sahip ve büyük buluntu grupları içeren bir buluntu yeri bulunamamıştır. 2017-2018 sezonlarında Sütçehöyük ve Kartepe Höyük'ten elde edilen sadece iki tekil buluntu MÖ 7. binyıla tarihlenmektedir. Pınarbaşı (Baird ve diğerleri 2011, 2012) haricinde Doğu Çatalhöyük ile çağdaş olan herhangi bir açık hava konak yeri ya da kaya sığınağı henüz bilinmemektedir. Bununla birlikte Çanak Çömleksiz Neolitik'te olduğu gibi, Çarşamba Deltası'ndan birçok münferit Çanak Çömlekli Neolitik Dönem buluntusu bilinmektedir (2006). Her ne kadar bir fotoğrafı ya da çizimi bulunmasa da benzer buluntular French (1966) ve Bahar (Bahar ve Koçak 2004) tarafından Toroslar'ın etekleri boyunca kaydedilmiştir. Bu anlamda sonraki dönemlerde önemli bir iskân görmemiş olan ve hemen yüzeyde bulunan Neolitik tabakalarıyla Çatalhöyük; normalde daha sonraki iskân tabakaları tarafından Erken Holosen kanıtlarının çoğunun yok edildiği Konya Ovası'nda özgün bir durumu temsil etmektedir. Fakat Baird (2006) ve Hodder'ın (2014) Çatalhöyük'ün Konya Ovası'nda yerleşik düzende yaşayan

bir topluluğun yaşadığı tek yerleşim olduğunu düşünmelerine rağmen yukarıda bahsedilen kanıtların ışığında, Çarşamba Deltası ve Toroslar'ın eteklerinde -her ne kadar boyutları daha küçük olsa da- yerleşik düzende yaşayan ve tarım yapan toplulukların başka yerleşimlerinin de olduğu öne sürülebilir.

Erken Kalkolitik boyunca yerleşim düzenlerinde, genellikle 1-2 ha'lık bir alana sahip, yeni kurulan çok sayıda küçük yerleşimle birlikte çarpıcı bir değişiklik olduğunu görmekteyiz. İstisnasız olarak yerleşimlerin hepsi Çarşamba-May Deltası ve Toroslar'ın eteklerinin daha sulak alanlarıyla sınırlı bulunmaktadır. Bu durum bölgede yapılan jeolojik çalışmaların ortaya koyduğu, iklimin uzun vadede daha kurak hale gelmesiyle ilişkili görünmektedir (ör: Ayala ve diğerleri 2017; Karabıyıkoğlu ve Kuzucuoğlu 1998). Çatalhöyük "devasa yerleşme" boyut olarak küçülse de (ve yerleşim Doğu Çatalhöyük'ten Batı Çatalhöyük'e kaysa da, Orton ve diğerleri 2018) yerleşim, açıkça görülüyor ki Konya Ovası'nın merkezi olarak kalmaya devam etmiştir. Bu durum, sadece yaklaşık olarak 8 ha olan boyutuyla değil, çağdaş olduğu (yontma taş alet buluntu gruplarının %20-50'si obsidiyenden oluşan) diğer buluntu yerlerine kıyasla sahip olduğu (yontma taş alet buluntu grubunun %95'ini oluşturan) çok sayıdaki obsidiyenle de öne sürülmektedir. Çatalhöyük'ün bu denli çok sayıda obsidiyene sahip olması, yerleşimin bölgesel değiş tokuş ağlarındaki önemini ortaya koymaktadır (Baird 2006).

MERKEZİLEŞMENİN BAŞLANGICI

Bugüne kadar Konya Ovası'ndaki çoğu arkeolojik projenin (ve en iyi belgelenmiş, kapsamlı şekilde yayımlanan kazıların tamamının), erken tarihöncesi dönemlere odaklanmasına rağmen KRASP'ın bölgedeki araştırması, Orta Anadolu toplumlarının merkezileşme süreci (tabir için, krs. Çevik 2007) ile ilgili merak uyandırıcı bilgiler sağlamaktadır. Samih Höyük, Sarlak Höyük, Seyithan Höyük ve Karhane Höyük'ü de içeren birçok büyük buluntu yeri, en geniş yayılım alanlarına MÖ geç 4. binyıl – orta 3. binyılda ulaşmış görünmektedirler. Baird tarafından yapılan incelemeler göstermiştir ki Erken Tunç Çağı'ndaki yayılım alanı yaklaşık 35 ha'ı bulan (1997, 1999) Seyithan Höyük, sadece Konya Ovası'nın değil tüm Batı ve Orta Anadolu'nun da en büyük Erken Tunç Çağı yerleşimi olarak görünmektedir. 2017'de KRASP tarafından incelenen Samih Höyük'ün (17/21) ana konisi, yaklaşık 20 ha'lık bir alanı kaplamakta ve seramik malzemeleri büyük çoğunlukla Geç Kalkolitik/Erken Tunç Çağı II dönemine tarihlendirilmektedir (Massa ve diğerleri

2019a, 2019b). 2018 yılında, toplamda yaklaşık 25 ha'lık alanı kaplayan bir merkezi höyük ve bir aşağı terastan oluşan Sarlak Höyük'te yoğun bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar, Sarlak'ın MÖ 4. binyılda yaklaşık 10 ha'lık bir alana sahip olduğunu ve en geniş yayılım alanı olan 25 ha'a MÖ erken ve orta 3. binyılda eriştiğini göstermiştir. Yerleşimin iskân edilen alanı, MÖ geç 3. binyılda daha da küçülmüş ve Sarlak, Orta Tunç Çağı'na gelmeden tamamen terk edilmiştir. MÖ geç 3. binyıldaki küçülmesi, büyük ihtimalle toprak almak için açılan büyük bir tahribat çukurunun kesitinden görülen bir yangın felaketi ile çağdaştır. Karşılaştırma için, Erken Tunç Çağı III'de Troya yalnızca 10 ha (Jablónka 2016) ve Beycesultan ise Erken Tunç Çağı III'te 20-25 ha'lık bir alana (Dedeoğlu 2014) sahiptir. Bununla birlikte, elbette iskân alanının büyüklüğü ve nüfusun çokluğu, sosyal karmaşıklık derecesini gösteren yegâne değişkenler olamazlar ama bu değişkenler en azından Konya Ovası'ndaki toplulukların batıda olduğundan daha erken bir dönemde merkezileşme sürecini yaşadıklarına dair ipucu sunmaktadırlar (krş. ör: Çevik 2007; Horejs 2014).

Sarlak Höyük ile (Çizim: 1) Konya Ovası'ndaki çağdaşı diğer yerleşimlerden ele geçen çanak çömlek özellikleri büyük benzerlik göstermektedir. Geç Kalkolitik Dönem çanak çömlek formları arasında (Çizim: 2) basit ağızlı ve dik kenarlı derin kâseler ve geniş ağızlı çift kulplu çömlekler yer almaktadır. Daha çok gri ve kahverengi tonlarda yüzey rengine sahip bu dönem çanak çömleği içinde, şekillendirildikten sonra daha çok bir fırça yada benzeri bir malzeme ile sıvazlanmış yüzey özelliğine sahip olan ve "scored ware" (krş. Mellaart 1963) olarak adlandırılan mal grubu oldukça yaygın görünmektedir. Bu dönemde çömlekler kâselere göre daha fazla yoğunluk göstermektedir. Erken Tunç Çağı'nda ise Kalkolitik'ten devam eden dik kenarlı derin kâseler yanı sıra bu kâseleri daha sığ olanları yaygındır. Ayrıca daha çok kırmızı ve kızılımsı kahverengi yüzey rengine sahip mal grupları ile temsil edilen, basit ağız kenarlı yarı küresel gövdeli kâseler ve testiler bu dönem çanak çömleği arasında yer alır (çizim 3). Bu dönemin bir başka önemli buluntu grubu da insan yüzlü kaplar ile temsil edilmektedir (Çizim: 3, 13-14). Konya Ovası'ndan ele geçen insan yüzlü kaplar Mellaart (1963) tarafından daha çok ETÇ II dönemine tarihlendirilmiştir. Ancak bu tür kaplar bölgede sürdürülmekte olan KRASP çalışmalarındaki saptamalara göre daha erken dönemden başlayan bir geleneğin yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Geç Kalkolitik yerleşmelerde insan yüzlü kaplarda kullanılan göz motiflerinin tek olarak kap yüzeylerinde kabartma bezeme olarak kullanılı-

muş örneklerine rastlamıştır. Olasılıkla devam eden süreçte ikinci bir kabartma daha eklenerek, göz ve kaş ile insan yüzü şeklindeki bezeme geleneği şekillenmiş olmalıdır.

Öte yandan, MÖ geç 3. binyılda iskân edilen yerleşimlerin sayısında çarpıcı bir düşüşün olduğunun belgelemesiyle birlikte merkezileşme sürecinin Erken Tunç Çağı III'te ani bir kesintiye uğradığı anlaşılmaktadır (Baird 1999, 2000; Massa ve diğerleri 2019b; Mellaart 1963). Bu durum, döneme özgü çanak çömlek tipolojisindeki bilgi eksikliğinin bir sonucu olabilir gibi görünse de depas, tankard, çan biçimli kaplar, A2 tabakları, kırmızı astarlı ve parlak perdahlı mallar ve çark yapımı çanak çömlek gibi Batı Anadolu ve Kızılırmak Kavsi'nde bilinen tipik Erken Tunç Çağı III kap formları, mal grupları ve üretim teknolojilerinin (Efe ve Türkteki 2011; Şahoğlu 2014; Türkteki 2012) hiçbirinin önemli sayıda bulunmaması da dikkat edilmesi gereken bir husustur. Aslında, MÖ 2500-2200 dönemi için tipik olan ve Metalik Mal olarak adlandırılan mal grubu (çizim 3,18-20, krş. Massa ve diğerleri hazırlık aşamasında), evvelce Mellaart (1963) tarafından gözlemlenen çok sayıda buluntu yerinin gösterdiği gibi tahribat tabakalarıyla ilişkili görünmektedir. KRASP bu durumu, dört buluntu yerinde doğrulamıştır: Samih Höyük (17/21), Emirler Höyük (17/34), Kuruhöyük (18/78), Sarlak Höyük (18/79). Mellaart, esasen bu yıkım tabakalarını, Hint-Avrupalı Luvi işgalcilerine dayandırmaktadır (1963, 1981). Fakat öne sürülen işgal olgusunun öncesinde ve sonrasında, malzeme kültüründe ani bir değişime işaret eden herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Yıkım tabakalarının tarihi, bu durumun etkileri yerel ve bölgesel olarak büyük değişiklik göstermekle birlikte Batı ve Orta Anadolu'da da görülen (Massa ve Şahoğlu 2015), MÖ 2200-1900 yılları arasında Yakın Doğu'da gerçekleşen ve iyi bilinen bir kuraklık olayıyla (Weiss 2015) bağlantılı olabileceği öne sürülebilir. Konya Ovası'ndaki sosyal çatışmalarda böylesi bir artışın tek bir nedene bağlı olması pek mümkün gözükmemekle birlikte bölgenin, günümüzde Türkiye'nin en kurak bölgesi olması ve yılda ortalama 280 mm'lik bir yağış alması (Rosen ve Roberts 2009) da dikkatlerden kaçmaması gereken bir husustur. Buna binaen herhangi bir kuraklık olayı, bu bölgede Akdeniz ya da Karadeniz kıyılarında olduğundan daha büyük bir etkiye sahip olmalıdır. Şu anda savımız, su kaynakları üzerindeki hâkimiyetin, belki de takip eden erken Orta Tunç Çağı'nda açık bir biçimde ortaya çıkan daha büyük politik oluşumlarla da ilişkili olarak, halihazırda var olan gerilimleri şiddetlendirmiş olabileceği yönündedir.

ERKEN DEVLETLER

MÖ erken 2. binyıl boyunca ve Kızılırmak Kavsi içindeki benzer politik yapılarla çağdaş olarak tüm Konya Ovası, yaklaşık 5000 km²'yi kaplayan tek bir bölgesel yönetimin ortaya çıkışına tanıklık etmiştir. Bu olgu için güçlü bir kanıt, Orta Anadolu'daki merkezleşmiş yönetim binalarının en erken örneklerinden biri olan Konya-Karahöyük'ün saray kompleksi ve ilişkili mühür baskısı arşividir (Alp 1968). Konya-Karahöyük'ün on yıllar sürmüş olan kazısı hakkında çok az yayın yapılmış ve aşağı yerleşiminin varlığı ya da boyutuyla ilgili hemen hemen hiçbir şey bilinmemekle birlikte yerleşimin, Orta Tunç Çağı yerleşim hiyerarşisinin tepesindeki rolüyle ilgili çok az şüphe vardır. Yerleşimle çağdaş olarak boyutları 20 ha ila 35 ha olan ve önemli bir Orta Tunç Çağı yerleşimine sahip Türkmen-Karahöyük (aşağıya bakınız), Büyük Aşlama Höyük (Massa ve diğerleri 2019a, 2019b), Domuzboğazlayan Höyük, Sırçalı Höyük ve Alibeyhöyüğü'nün (Mellaart 1958) de aralarında bulunduğu birçok başka büyük buluntu yeri, ikincil merkezler olarak görev yapmış olmalıdır.

Orta Tunç Çağı'nda bölgede bir erken devlet gelişimi için önemli bir başka ipucu ise tüm alanı doğrudan bir askeri kontrol altına alma teşebbüsüne işaret eden ve ovayı her yandan kuşatan savunma duvarlarıyla çevrili tepelerdir (Massa ve diğerleri 2019b). Savunma duvarlarının genellikle yerleşimlerdeki iskânın en geç dönemleriyle çağdaş olmalarına rağmen bu yerleşimlerin tamamı Demir Çağı boyunca da kullanımdadır. Ayrıca yerleşimlerden ele geçirilen çanak çömlekler, Kana Kalesi ve Kınık Tepe Kalesi'nin de içinde bulunduğu bazı buluntu yerlerinin ilk kez Orta Tunç Çağı'nda iskân edildiğini göstermektedir (Massa ve diğerleri 2019a, 2019b). Diğer araştırmacılar, batı Toroslar'da da benzer bir iskân düzeni gözlemlemiştir (Bahar ve Koçak 2004; Karauğuz ve Kunt 2004). Bu buluntu yerlerinin değişen boyutları, farklı işlevlere işaret etmektedir. Örneğin, Bozdağ'daki (17/54) surların çapı sadece 20 m'dir ve yapı en iyi olasılıkla bir gözetleme kulesi işlevine sahiptir. Akbaş Kalesi ve Kınık Tepe Kalesi'nde bulunan, her ikisi de yaklaşık 50-60 m'lik bir çapa sahip tahkimatlı tepeler ise daha küçük kaleler olarak kullanılmış gibi görünmektedir. Kana Kalesi (17/15), bu zamana kadar tanımladığımız en büyük tahkimatlı tepeyi oluşturmaktadır.

2018 yılında iskân boyutlarını ve dönemlerini daha iyi anlamak için Beşoğlu Köyü'nün hemen kuzeyinde bulunan bir tepelikte yer alan Kana Kalesi'nde yoğun bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, korunmuş surların ötesinde, çapı her yönde yaklaşık 50 m'yi geçen yoğun bir taş yapı

yayılımını ortaya koymuştur. Bunun yanında kalenin doğusuna doğru yer alan bir sırt da yerleşme için kanıt sunmaktadır. Seramik malzemeler açısından en iyi temsil edilen dönemler, araştırılan her alanda bulunan Orta Tunç Çağı ve Geç Tunç Çağı'dır (çizim 4). Bu kale, bölgedeki diğer çağdaş yerleşmelerle iyi bir karşılaştırma yapılabilen çanak çömlekler vermiştir (çizim 5). Orta Tunç Çağı için daha çok kırmızı ve krem yüzey renklerinin hakim olduğu çanak çömlek formları içinde bead-rim kâseler ve bunların omurgalı olanları hakimdir. Geç Tunç Çağı'nda ise tabaklar daha yaygın formlardır.

Diğer taraftan, Kana Kalesi'nde Demir Çağı ve Hellenistik Dönem iskânı olasılıkla daha az yayılmış halde bulunmaktadır. Merak uyandırıcı bir şekilde tepenin kuzeydoğu yamaçlarında bulunan aşağı teraslarda tanımlanan ve savunma duvarlarına yaklaşık 500 m mesafede bulunan Beşağıl'ın küçük yamaç yerleşimi (18/087), Geç Tunç Çağı, Erken Demir Çağı ve Hellenistik Dönem malzemelerinin gösterdiği üzere, olasılıkla Kana Kalesi'yle bağlantılıdır. Genel olarak bakıldığında yapılan yüzey araştırması, kalenin, hem MÖ 2. binyıl hem de MÖ 1. binyılda Konya Ovası ve Tuz Gölü bölgesi arasındaki ana iletişim ağlarından biri boyunca, bir kontrol noktası olarak önemini açıkça ortaya koymuştur. Son zamanlarda Kana Kalesi arkeolojik buluntu yerinin (*klasik Kana*), Tarhuntassa Antlaşması'nın Tunç Tableti'nde bahsi geçen Hurriya'yla eşleştirilebileceği öne sürülmektedir (Erbil ve Mouton 2018).

HİTİT HAKİMİYETİ

Her ne kadar tüm bölge Eski Hitit Krallığı Dönemi boyunca Hitit hâkimiyeti altında kalmış olsa da, Orta Tunç Çağı'ndan Geç Tunç Çağı'na geçişte herhangi bir ani değişim göze çarpmamaktadır. Geç Tunç Çağı'nda, Orta Tunç Çağı kalelerinin çoğu iskân edilmeye ve uğradığı tahribattan sonra önemini kaybeden Konya-Karahöyük'ün çarpıcı istisnai durumu dışında birçok merkez de var olmaya devam etmiştir. Aynı zaman zarfında Türkmen-Karahöyük ana bölgesel merkez haline gelmiştir. 2018 sezonunda yerleşimde yapılan yoğun yüzey araştırması, yaklaşık 35 m yükseklik ve 28-30 ha ebada sahip ana höyüğün, Erken Tunç Çağı III'ten Hellenistik Dönem'in sonuna kadar kesintisiz iskân edildiğini göstermiştir (çizim 6-7, krş. Massa ve diğerleri 2019a, 2019 b). Yerleşimde ele geçen çanak çömlekler içinde özellikle Hitit İmparatorluk Dönemi'nin karakteristiği olan kırmızı ve krem astarlı mal grubundan üretilmiş kâse ve tabalar oldukça yoğundur. Höyüğün merkezinde su erozyonuyla oluşmuş derin oyuntular, uydu görüntüsünde de görülebilen ve daha geç dönemdeki iskân tabakalarına tarihlendirilebilen 4 m kalınlı-

ğındaki kerpiç savunma duvarını kesmiştir. KRASP yüzey araştırması, aynı zamanda ana höyükten yaklaşık 400-600 m uzaklıkta bulunan ve görünüşe göre özellikle kuzey ve doğu bölümlerde ana höyüğün çevresinde bir çember oluşturan, 2-3 m yüksekliğe sahip görece düz birkaç uydu höyüğün varlığını da ortaya koymuştur. Ana höyük ve uydu höyükler arasında, mera olarak kullanılan bir alanda ise önemli bir çanak çömlek yayılımı tespit edilememiştir. Uydu höyüklerden elde edilen seramik malzemeler, büyük çoğunlukla Geç Tunç Çağı ve Demir Çağı arasındaki bir döneme işaret etmektedir. Eğer ana höyük ve uydu höyükler bağlantılı ve aynı yerleşimin parçaları ise hepsinin toplam boyutu yaklaşık 80-100 ha'a kadar ulaşır. KRASP'ın yerleşimdeki iskân dönemlerini ve yerleşimin önemini daha iyi anlayabilmek için gelecek yıllarda buluntu yerinin incelemeye devam edecek olmasıyla birlikte şu an için savımız, Türkmen-Karahöyük'ün belki de bölgedeki gerçek anlamda ilk kentsel merkez olabileceğidir. Şaşırtıcı bir şekilde yerleşimin Geç Tunç Çağı'ndaki yayılımı, daha önce çok kısıtlı bir şekilde iskân edilen Konya Ovası'nın kuzey kısmında, büyük bir ihtimalle eşgüdümlü (devlet destekli?) bir sulama sistemiyle bağlantılı olabilecek sayısız daimî yerleşimin kurulduğu bir dönemde gerçekleşmiştir (krş. Massa ve diğerleri 2019b). Bu yeni verilerin, Hulaya Nehri Ülkesi ve Tarhuntassa Krallığı'yla bağlantılı olan bölgenin politik coğrafyası hakkındaki anlayışımız üzerinde potansiyel olarak önemli bir etkisi bulunmaktadır (diğerleri arasında krş. Bahar 2005; Dinçol ve diğerleri 2000; Erbil ve Mouton 2018; Forlanini 2017).

DEMİR ÇAĞI KRALLIKLARI

MÖ erken 1. binyılda, Konya Ovası'nı çevreleyen bölgesel savunma sistemleri, 15'ten fazla eş zamanlı iskân edilen kaleyle birlikte gelişmişliklerinin zirvesine ulaşmıştır (Massa ve diğerleri 2019b). Aynı dönem zarfında Türkmen-Karahöyük, Konya Ovası'nın en büyük yerleşimi olarak kalmıştır. KRASP'ın yoğun yüzey araştırması, tüm iskân dönemlerinden Alişar IV, Frig Gri Malları ve aynı zamanda Lidya, Kilikya ve Kıbrıs ithal mallarını da kapsayan önemli miktarda kaliteli seramiklerin tespitini sağlamıştır. Bu durum, Türkmen-Karahöyük'ün MÖ 1200-600 yılları arasında bölgesel bir değiş tokuş merkezi rolüne güçlü bir biçimde işaret etmektedir. Ayrıca höyük üzerinde çanak çömlek parçalarının yoğun yayılımı, tümlenebilir kaplar ve de çoğunlukla tezgâh ağırlıkları ve ağırşaklardan oluşan çok sayıdaki küçük buluntular, Geç Demir Çağı'nun bir döneminde gerçekleşmiş olan geniş çaplı bir yıkımın kalıntılarına işaret ediyor olmalıdır. Büyük boyutu, uzun mesafe

bağlantıları ve iyi bilinen Kızıldağ (kuş uçuşu 13 km) ve Karadağ (26 km) Orta Demir Çağı yazıtlarına olan yakınlığı, Türkmen-Karahöyük'ün belki de Tabal Krallığı'nın başkenti ve anılan metinlerde (çeviriler için krş. Hawkins 2000) bahsedilen, Kral Hartapu'nun ikametgâhı olabileceğini kuvvetle öne sürmektedir. Daha önceki dönemlerde evvelce iskân edilmiş olan Sırçalı Höyük, Tekke Höyük ve Alibeyhöyüğü, Çarşamba Deltası içindeki diğer ikincil merkezleri oluştururken, Alaattin Tepesi, Torosların eteklerine yakın bulunan en önemli merkezi temsil ediyor olmalıdır (Bahar 1999; Bahar ve Koçak 2004). Demir Çağı'nda kurulan ve yaklaşık 27-30 ha'lık bir alanı kaplayan Gıyan Höyük (17/29) ise çok sayıda küçük tarım yerleşimleriyle karakterize olan kuzey bozkırın ana merkezi olmuştur (Massa ve diğerleri 2019a, 2019b).

TEŞEKKÜR

Bütün ekip üyelerimize, Şemsettin Akyol, Fadime Arslan, Volkan Artan, Çağlayan Bal, Florence Barker, Kıvanç Başak, Oscar Beighton, Osman Deniz, Yunus Gürlek, Jill Marcum, Gamze Meriç, Deniz Sarı ve Irmak Tezcan'a minnettarız. Tüm ekip üyelerimize özellikle Konya Ovası'nın kızgın güneşi altındaki uzun tırmanışlarımız boyunca gösterdikleri gayret ve dostane tavırları için teşekkür ederiz. Bürokratik konulardaki desteği için Aliye Usta ve 2018 sezonu için gerekli izinleri sağlayan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ayrıca teşekkür ederiz.

2018 arazi çalışması sezonu, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Oxford Üniversitesi Gerald Averay Wainwright Fonu ve Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi'nin destekleriyle gerçekleştirilmiştir.

KRASP'ın araştırma faaliyetleri, web sitemiz <http://www.krasp.net/tr/> aracılığıyla Türkçe olarak takip edilebilmektedir.

KAYNAKÇA

Alp, S. (1968). *Zylinder- und Stempelsiegel aus Karahöyük bei Konya*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ayala, G. ve diğerler (2017). Palaeoenvironmental reconstruction of the alluvial landscape of Neolithic Çatalhöyük, central southern Turkey. *Journal of Archaeological Science*, 87, 30–43.

Bahar, H. (1999). *Demir Çağı'nda Konya ve Çevresi*. Konya.

Bahar, H. (2005). Tarhuntaş Araştırmaları 1994-2002. In A. Süel (Ed.), *V. Uluslararası Hititoloji Kongresi bildirileri: Çorum, 02-08 Eylül 2002* (pp. 83-117). Ankara.

- Bahar, H., & Koçak, Ö. (2004). *Eskiçağ Konya Araştırmaları 2 (Neolitik Çağ'dan Roma Dönemi Sonuna Kadar)*. Konya.
- Baird, D. (1996). The Konya Plain Survey: aims and methodology. In I. Hodder (Ed.), *On the Surface: Çatalhöyük 1993-1995* (pp. 41-46). Cambridge.
- Baird, D. (1997). The Konya Plain *Anatolian Archaeology*, 3, 12-13.
- Baird, D. (1999). Konya Plain Survey, Central Anatolia. *Anatolian Archaeology*, 5, 13-14.
- Baird, D. (2000). Konya Plain Survey. *Anatolian Archaeology*, 6, 15.
- Baird, D. (2002). Early Holocene settlement in central Anatolia: Problems and prospects as seen from the Konya Plain. In F. Gerard & L. Thissen (Eds.), *The Neolithic of Central Anatolia* (pp. 139-160). İstanbul.
- Baird, D. (2006). The history of settlement and social landscapes in the Early Holocene in the Çatalhöyük area. In I. Hodder (Ed.), *Çatalhöyük perspectives* (pp. 55-74). Cambridge.
- Baird, D. (2010). Was Çatalhöyük a centre? The implications of a Late Ceramic Neolithic assemblage from the neighbourhood of Çatalhöyük. In D. Bolger & L. C. Maguire (Eds.), *Development of pre-state communities in the ancient Near East* (pp. 207-216). Oxford.
- Baird, D. (2012). Pınarbaşı: from Epipalaeolithic campsite to sedentarising village in central Anatolia. In M. Özdoğan & N. Başgelen (Eds.), *Neolithic in Turkey: New Excavations, New Discoveries* (pp. 181-218). İstanbul.
- Baird, D., ve diğerler (2011). Ritual in the landscape: evidence from Pınarbaşı in the seventh-millennium cal BC Konya Plain. *Antiquity*, 85, 380-394.
- Boyer, P., ve diğerler (2006). Holocene environment and settlement on the Çarşamba alluvial fan, south-central Turkey. *Geoarchaeology*, 21(7), 675-698.
- Çevik, Ö. (2007). The Emergence of Different Social Systems in Early Bronze Age Anatolia: Urbanisation versus Centralisation. *Anatolian Studies*, 57, 131-140.
- Dedeoğlu, F. (2014). Yukarı Menderes Havzası Bölgesel Yerleşim Analizi: Erken Tunç Çağı 'nda Sosyo-Ekonomik Örgütlenmedeki Değişim ve Dönüşüm Süreçleri. In Ö. Çevik & B. Erdoğan (Eds.), *Yerleşim sistemleri ve mekan analizi* (pp. 19-42). İstanbul.
- Diñçol, A. M., Yakar, Y., Diñçol, B., & Taffet, A. (2000). The Borders of the Appanage Kingdom of Tarhuntašša: A Geographical and Archaeological Assessment. *Anatolica*, XXVI, 1-29.
- Efe, T., & Türkteki, M. (2011). Early Bronze Age Pottery in the Inland Western Anatolian Region. In V. Şahoğlu & P. Sotirakopoulou (Eds.), *Across: the Cyclades and Western Anatolia during the 3rd Millennium BC* (pp. 214-223). İstanbul.
- Erbil, Y., & Mouton, A. (2018). From Ikkuwaniya to Ura. A reassessment of the geography of the Hülaya River Land according to the Hittite archaeological and philological evidence. *Anatolica*, XLIV, 75-122.

Forlanini, M. (2017). South Central: The Lower Land and Tarḫuntašša. In M. Weeden & L. Ullmann (Eds.), *Hittite Landscape and Geography* (pp. 239-252). Leiden.

French, D. H. (1966). *Lists and Maps of Sites in the Konya, Çumra and Karaman Areas*. Yayınlanmamış pamphlet. British Institute at Ankara. Ankara.

Hawkins, J. D. (2000). *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions, Vol. 1*. Berlin.

Hodder, I. (2014). Çatalhöyük: the leopard changes its spots. A summary of recent work. *Anatolian Studies*, 64, 1-22.

Horejs, B. (2014). Proto-Urbanisation without Urban Centres? A Model of Transformation for the Izmir Region in the 4th Millennium BC. In B. Horejs & M. Mehofer (Eds.), *Western Anatolia before Troy: Proto-Urbanisation in the 4th Millennium BC?* (pp. 15-42). Vienna.

Jablonka, P. (2016). Beyond the Citadel: A Map of Greater Early Bronze Age Troy. In E. Pernicka, S. Ünlüsoy, & S. Blum (Eds.), *Proceedings of the international conference 'Early Bronze Age Troy* (pp. 61-74). Tübingen.

Karabıyıkoglu, M., & Kuzucuoğlu, C. (1998). *Late quaternary chronology, environmental evolution and climatic change of the Konya basin*. Ankara.

Karauğuz, G., & Kunt, H. İ. (2004). *Eskiçağ Kaleleri (Orta Anadolu'nun Güney Kesimi)*. Konya.

Massa, M., ve diğerler (2019a). The Konya Regional Archaeological Survey Project: the 2017 and 2018 Field Seasons. *Anatolica*, XLV, 159-180.

Massa, M., ve diğerler (2019b). Konya İli, Karatay ve Çumra İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması 2017 Yılı. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 36(3), 17-34.

Massa, M., ve diğerler (yayına hazırlık). A multidisciplinary analysis of specialisation in ceramic production in central Anatolia: the Early Bronze Age Konya Basin Metallic Ware.

Massa, M., & Şahoğlu, V. (2015). The 4.2ka climatic event in west and central Anatolia: combining palaeoclimatic proxies and archaeological data. In H. Meller, ve diğerler (Eds.), *2200 BC – A climatic breakdown as a cause for the collapse of the Old World?* (pp. 61-78). Halle.

Mellaart, J. (1958). Second millennium pottery from the Konya Plain and neighbourhood. *Bellesten*, XXII(87), 311-345.

Mellaart, J. (1963). Early Cultures of the South Anatolian Plateau, II: The Late Chalcolithic and Early Bronze Ages in the Konya Plain. *Anatolian Studies*, 13, 199-236.

Mellaart, J. (1981). Anatolia and the Indoeuropeans. *Journal of Indoeuropean Studies*, 9, 135-149.

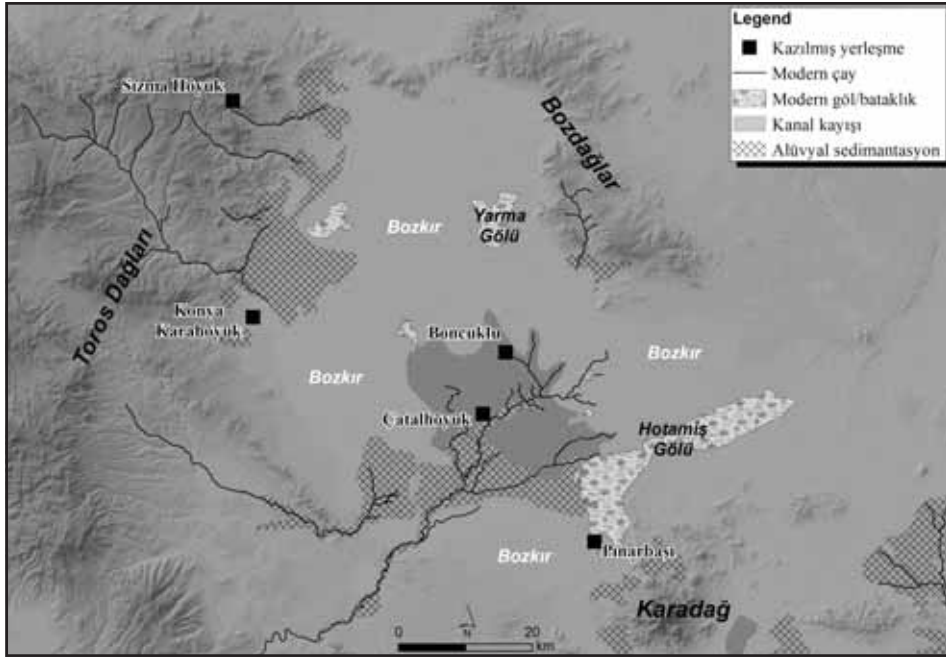
Orton, D., Anvari, J., Gibson, C., & Last, J. (2018). A tale of two tells: Dating the Çatalhöyük West Mound. *Antiquity*, 92, 620-639.

Roberts, N., & Rosen, A. (2009). Diversity and Complexity in Early Farming Communities of Southwest Asia. *Current Anthropology*, 50(3), 393-402.

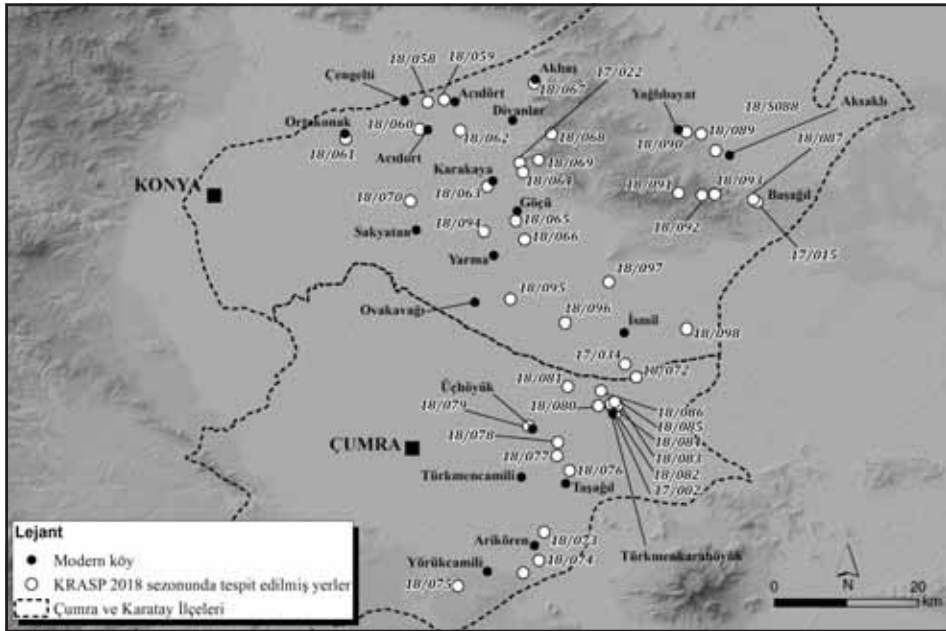
Şahoğlu, V. (2014). The depas and tankard vessels. In M. Lebeau (Ed.), *ARCANE: Associated Regional Chronologies of the Ancient Near East - Ceramics* (pp. 289-311). Turnhout.

Türkteki, M. (2012). Batı ve Orta Anadolu'da Çark Yapımı Çanak Çömleđin Ortaya Çıkışı ve Yayılımı. *MASROP e-dergi*, vol. 7, 7, 45-111.

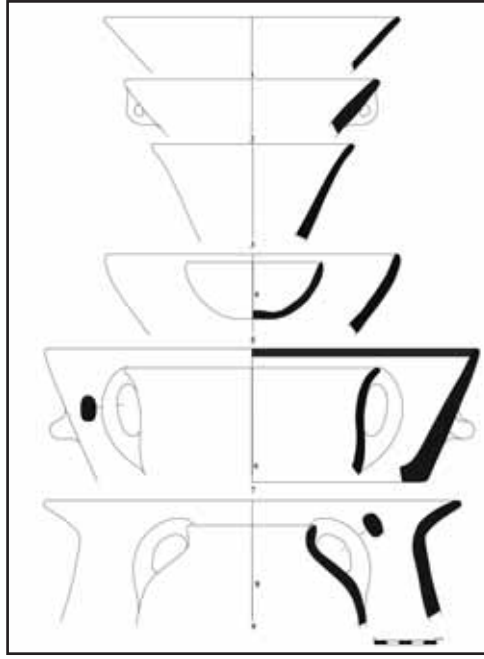
Weiss, H. (2015). Megadrought, collapse, and resilience in late 3rd millennium BC Mesopotamia. In H. Meller, ve diğerler (Eds.), *2200 BC – A climatic breakdown as a cause for the collapse of the Old World?* (pp. 35-52). Halle.

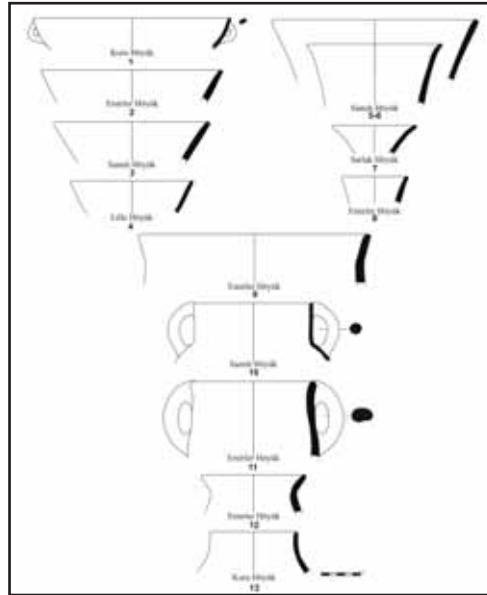
Harita 1: KRASP ekoloji.

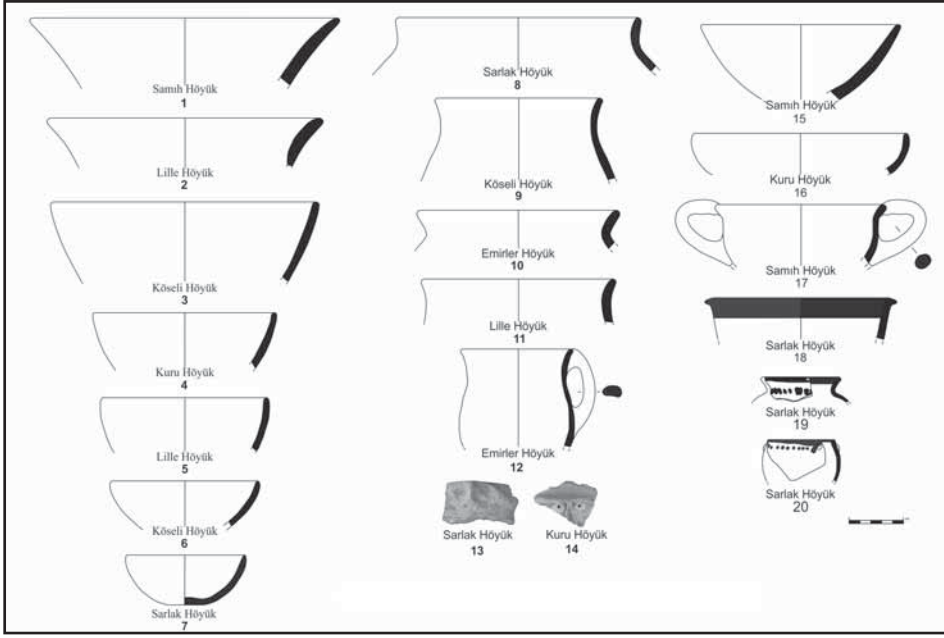
Harita 2: KRASP 2018 yılı, tespit edilmiş yerler.

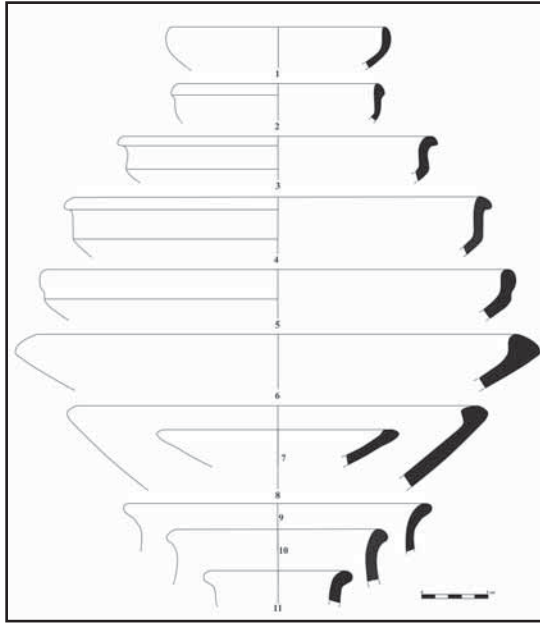
Çizim 1: Sarlak.

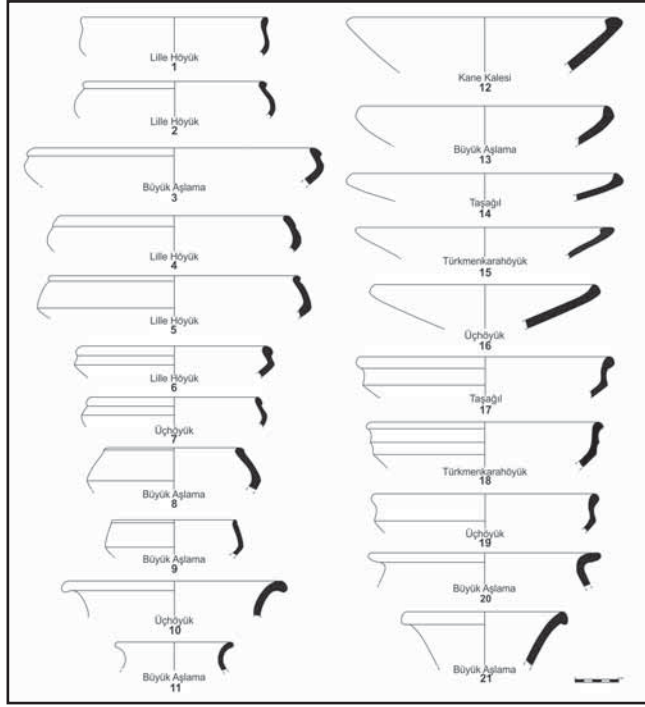
Çizim 2: Kalkolitik Dönem.

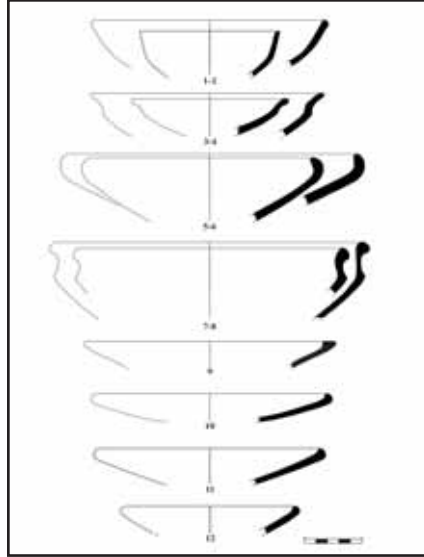
Çizim 3: ETG I.II.III.

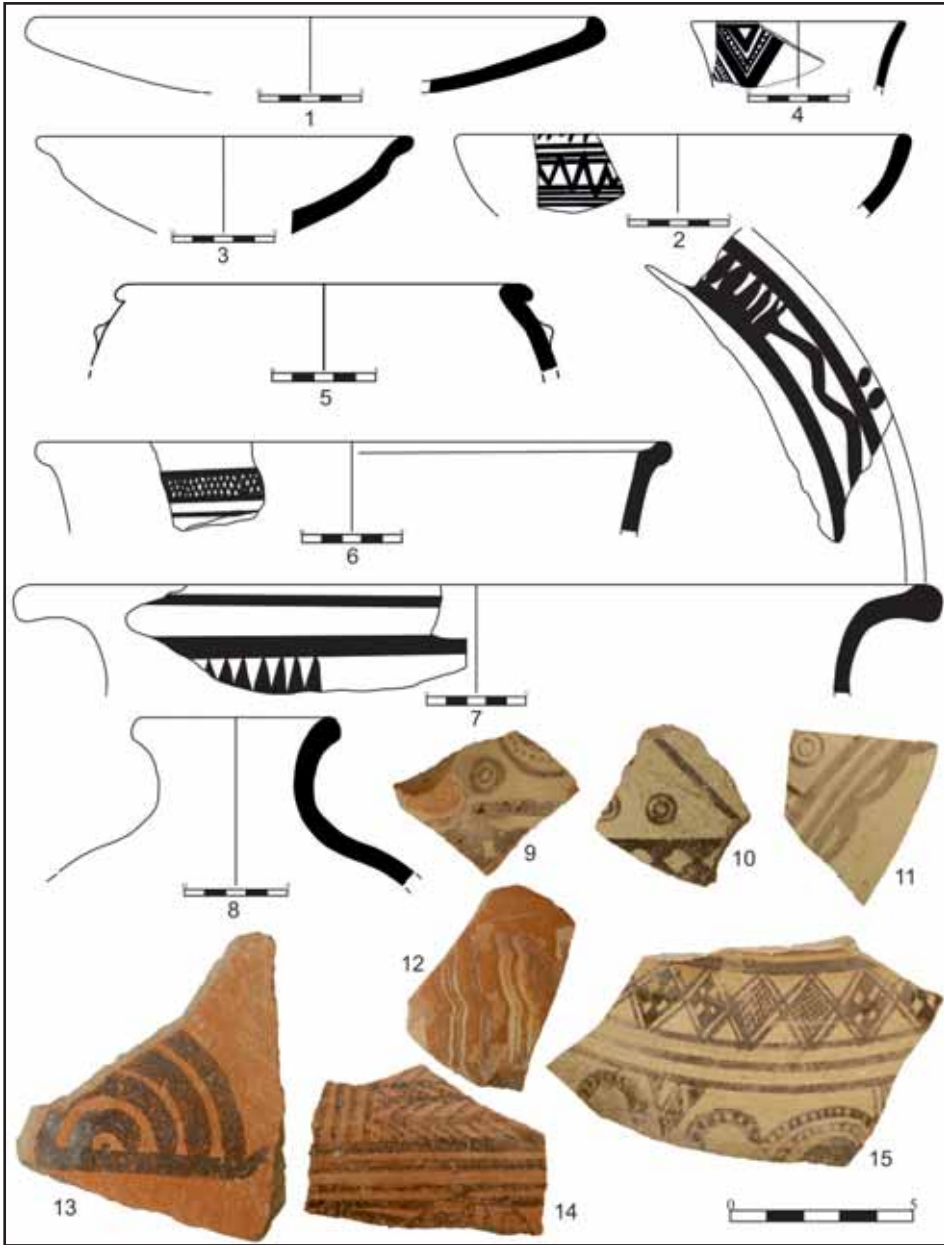
Çizim 4: Kane Kalesi.

Çizim 5: 2. Binyıl.

Çizim 6: Türkmenkarahöyük Tunç Çağı.

Çizim 7: Türkmenkarahöyük Demir Çağı.